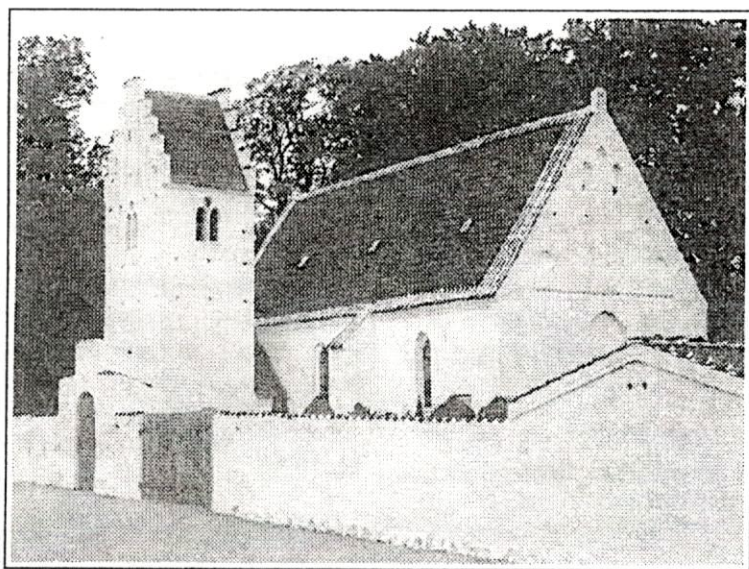

Lokalhistorisk Arkiv & Forening

Præstø Kommune

Bårse Kirke

Indhold:

Foreningens årsberetning.
Hjemmeværn i Præstø.

50 års minder.
For hundrede år siden.

Præstø Lokalhistoriske Arkiv

Bestyrelsen:

Ingrid Dall - formand
Elsie Björklund - arkivleder
Frits Fabricius - næstformand
Hans Olsen - kasserer
Lilli Henningsen
Ole Fog
Knud Skovbæk (komm. valgt)

Arkivets åbningstider:

Arkivets årsmøde
holdes 9. Marts
kl. 19.30
Foredrag af konsulent
Heidi Pfeffer:
Hvad skal vi med
lokalhistorien

Præstø Lokalhistoriske Forening

Bestyrelsen

Elsie Björklund - formand
Ole Hansen - næstformand
Kim Pedersen - kasserer
Steffen Lyng Sørensen - sekretær
Hans Olsen
Suppl.: Bodil Møller
Jens Bjerre Tybjerg

Kommende arrangementer:

Den 11. marts
fortæller sognepræst
Anita Hansen Engdahl,
Bårse, om kvinder
i 1500-tallet
på Abildhøjskolen
kl. 19.30

Udgivere:

Præstø Lokalhistoriske Arkiv &
Præstø Lokalhistoriske Forening
Ansv.hav. red.: Ingrid Dall

Har du stof til bladet eller
kommentarer til artiklerne
hører vi gerne fra dig.
Ring til Ingrid Dall
tlf. 55 99 24 39

GENERALFORSAMLING I LOKALHISTORISK FORENING.

Formandens årsberetning.

I februar 1998 kunne foreningen fejre sin 10 års fødselsdag. Det skete på behørig vis med boller og lagkage. Grethe Smalbro og Jorn Toxværd og viste lysbilleder og fortalte om bl.a. mindstene i kommunen og vi fik mange gode historier med på vejen. Også Jens Tybjergs causerier over begivenheder i Præsto i 1988 gav anledning til nogle gode historier.

I året løb har vi været heldige med nogle gode foredragsaftener, bl.a. Walter Nøhr Larsens om paketseljads, Gert Smidstrup om sine ferier i Hjornhuset som barn og Peter Bering om gamle huse i Præsto.

En interessant og vellykket aften havde vi også i maj måned på Oremandsgård, hvor godsejer Daniel Hage førte os rundt og fortalte. Turen gik fra Gamle Oremandsgårds økologiske landbrug over "Snitskolen" i skoven til Oremandsgård hovedbygning, hvor Hage fortalte om godsets historie og vi blev budt indenfor i de smukke stuer.

I september havde vi slået os sammen med Bevaringsforeningen om en udflugt som gik til Tadre mølle og andelslandsbyen Nyvang. Vi kørte en smuk tur igennem det bakkede landskab mellem Holbæk og Ringsted. Vi fik en god og udførlig rundvisning på Tadre mølle, og så den i funktion. Nyvang var en oplevelse for sig – mejeri, smedie, gamle butikker og m.m. – men især statshusmandsbruget, hvor man var i gang med tærskningen. Dufte og lyde førte os tilbage til barndommens ferier på landet. Også her fik vi en god og udførlig rundvisning.

Elsie sluttede med en tak til foreningens bestyrelse for godt samarbejde i 1998. (Af pladshensyn og med tilladelse fra formanden er beretningen forkortet. (Red.))

VALGET:

På valg var:
Steffen Lyng Sørensen,
Ole Hansen og kassereren,
Kim Petersen.
Alle blev genvalgt.

HJEMMEVÆRNET I PRÆSTØ

I anledning af 50-året for det statslige Hjemmeværns (herefter HJV) oprettelse i 1949 har Steffen Lyng Sørensen sendt os følgende.

Det Statslige Politiske Hjemmeværn.
Den 16. Juni 1948 blev loven om det *Statslige politiske hjemmeværn* vedtaget og ikrafttrædelsen blev sat til 1. apr. 1949. Forud for denne beslutning var gået en del forhandlinger, idet der efter

onske fra tidligere medlemmer af modstandsbevægelsen, blev nedsat et udvalg på initiativ af Frode Jacobsen, som var et ledende medlem af Frihedsrådet. Dette udvalg skulle arbejde med planerne om at modstandsbevægelsen skulle omdannes til et civilt forsvarskorps.

Den lokale hjemmeværnsforening.

Allerede den 2. okt. 1945 var der blevet vedtaget en lov om oprettelse af HJV-foreninger. Her i Præsto havde foreningen allerede i 1948 100 medlemmer. Ved oprettelsen af det statslige HJV i 1949 var kompagniområdet (efterf. KMP): Præsto by og landsogn, samt seks sognekommuner, Udby, Bårse, Beldringe Skibbinge, Allerslev og Jungshoved.

Ved kommunalreformen i 1970 blev området, minus Udby, til Præsto kommune, men Udby kom med i KMP-området.

Første chef for KMP var Kjeld Staunstrup, hans nærmeste hjælpere var Poul Nilausen, Peter W. Hermansen og Harald Friis Madsen.

I lader og maskinhuse.

I de første år holdt vi til i lader og maskinhuse rundt om på gårdene. Hvis vejret var til det var der teoriundervisning i det fri. Om vinteren benyttede vi områdets skoler, her var vi ikke alle steder lige velkomne. Dette var ikke nogen god løsning.

Rundt om i landet begyndte HJV at få egne lokaler eller bygninger, ofte meget spartanske som med et flot navn blev kaldt Hjemmeværnsgårde. Det var derfor naturligt at vi også her i KMP gerne ville have "fod under eget bord".

Kompagniledelsen begyndte i 1953 at se på eventuelle egnede bygninger eller lokaler. Der var tre forhold, som var væsentlige:

Et centralt sted i KMP-området.

Ikke for tæt ved naboer.

Fremfor alt billigt.

"Bondegården"

Ønskerne var mange, men midlerne var små. Interessen samlede sig hurtigt om "Bondegården" i Faksinge som var ejet af Beldringe gods. Efter forhandlinger med baron Raben-Levetzau, Aalholm, som dengang ejede Beldringe, fik KMP overdraget brugsretten af "Bondegårdens" vestlige og lidt af den sydlige længe.

"Bondegården" var nok ca. 100 år gammel – bindingsværk med stråtag. KMPs medlemmer skulle med egne midler og egen arbejdskraft sætte den i stand.

Møde med store planer.

KMPs medlemmer, lotterne og medlemmerne fra flotille Præsto blev indkaldt til orienterende møde. Her blev planerne for vores gård drøftet og ikke mindst økonomien. Omkostningerne blev skonsmæssigt anslået til 4-5000 kr. Det første tilskud på 1.000 kr blev givet af baron Raben-Levetzau.

Nu blev der udfærdiget et brev, som blev sendt til alle i KMP, lotterne og flotillen. Det var en opfordring til, efter evne, at give et bidrag til en byggefond, som skulle forvaltes af KMP-ledelsen. Desuden at overlade de såkaldte stovlepenge (30 kr pr. medlem årlig) til denne fond. Der indkom i alt 5.260 kr, et meget fint beløb, når man tager den tids lønninger og indkomster i betragtning. Og desuden

– og det var nok det vigtigste – alle stillede deres arbejdskraft til rådighed ved ombygningen.

Oprydning og nedbrydning.

Og så begyndte vi. Påklædning: Arbejdstøj medbringende hakke, skovl og spade eller andet værktøj. Det første var at rydde halm og gammel godning ud. Så blev lofter og skillerum revet ned og gammelt brostensgulv brudt op. Nu kunne vi begynde at bygge op. Det hele så meget uoverkommeligt ud og nogle havde nok deres tvivl, om det nogensinde blev færdigt.

Poul Nilausen som kompagnichef.

Alt arbejde blev ledet af Poul Nilausen, han var nu vores KMP-chef. Poul Nilausen havde en sjælden evne til at motivere og inspirere os alle, samtidig med at han selv tog fat, hvor der var behov for det. Vi blev inddelt i arbejdshold efter hvad vi var gode til og havde evner for. Det var en fordel, at vi havde mange håndværkere og praktiske folk i KMP.

Efterhånden begyndte det at ligne noget. Det var utroligt, at der af dette kaos blev skabt en velfungerende bygning. Ikke nogen luksus, der var cementgulve over det hele, det var det billigste. En stor sort

kakkelovn til opvarmning. Vi havde både vand og toiletter indlagt, den luksus var der endnu ikke i alle private hjem i 1954.

Huset detailindrettes.

Huset blev indrettet med en stor modesal, et godt stort grupperum med et stort terrainbord, kokken, kontor og en stor forgang. På loftet var der sove- og hvilerum. Inventaret var træbænke og bordplader på bukke.

Økonomisk kom vi ud af byggeriet uden gæld takket være billige materialer og anden støtte fra Præstos handlende.

Indvielsesfesten.

Den 20. november 1954 oprandt den store dag, Præstos KMP-gård blev indvi-

et ved en smuk, værdig og festlig aften. HJV-gården i Faksinge var de følgende år rammen om KMPs mange aktiviteter. Desuden blev der holdt HJV-kurser og moder. Vi var nogen af de første, som havde en HJV-gård i det sydsjællandske område.

Kompagnifanen.

Den 8. Maj 1955 fik KMP af Danmarks-samfundet overrakt en fane. Det var en festlig begivenhed. Under Ungarns-krisen i november 1956 oplevede vi nogle alvorlige og dystre døgn, hvor KMP var i forhojet beredskab.

Den store ildebrand.

Men glæden over erhvervelsen af "eget hus" blev desværre kun kort. Den 2. Maj

1958 (St. Bededag) skete det værst tænkelige. På grund af andres uforsigtighed med benzin, blæselampe m.m. nedbrændte hele gården totalt. Alle længer samt et nabohus blev flammernes bytte.

Alt inventar samt gaver fra indvielsen og fanehojtideligheden brændte også. Det var en fattig trøst, at brandforsikringen udbetalte os 8.5000 kr til dækning af inventar og andet.

Kunne vi begynde forfra?

Hvad nu? Havde vi kræfter og sammenhold til at rejse en ny HJV-gård? Det var kun fire år siden vi havde lagt utallige arbejdstimer i den nu nedbrændte bygning. Og hvor var det muligt at finde et egnet sted?

Så vidt jeg husker, blev alt personel fra de nævnte korps igen indkaldt til møde – en uge efter branden. Det viste sig, at viljen til under en eller anden form at få et nyt samlingssted var der hos alle. Og alle ville igen gøre en arbejdsindsats.

Ledelsen søger nye muligheder.

KMP-ledelsen, suppleret med en af KMPs gruppeførere, Mogens Dambæk, skulle undersøge, hvilke muligheder, der kunne være brugbare. Igen var det godset Ålholm, som stillede en bygning til rådighed. Denne bygning var det tidligere ”polakhus”, hvor de polske sæsonarbejdere havde boet. Senere blev det indrettet til folkeværelser og kaldt ”bungaloven”.

Da vi fik rådighed over bygningen stod den tom. Den var imidlertid ikke stor nok til vores brug, men Ålholm gods byggede 10 m. til den oprindelige bygning.

Det var den forhøjede brandforsikringssum fra den brændte bygning, der her blev anvendt. Efter at HJV havde sat den ene længe i stand, var forsikringssummen blevet forhøjet.

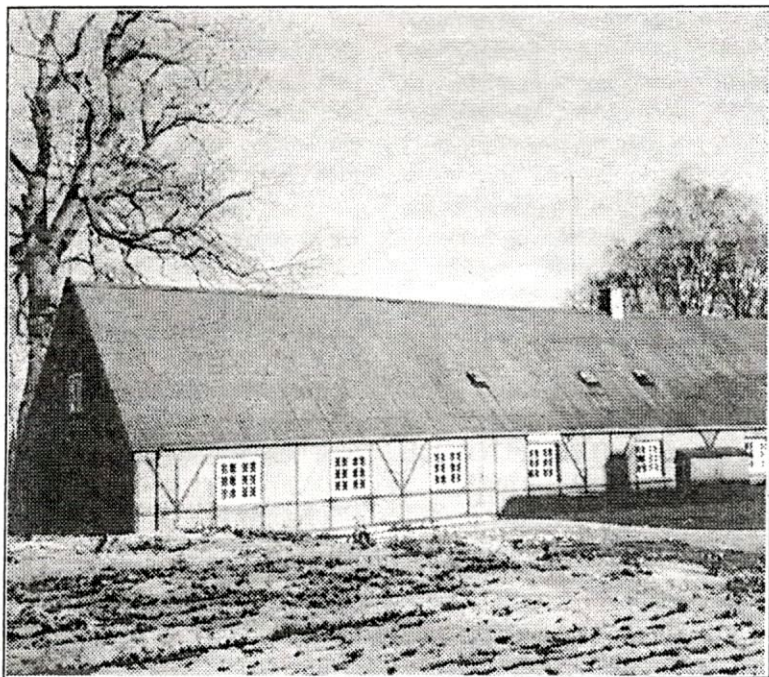
En ny start.

Så tog vi fat igen. Forst skulle der flyttes en masse jord, som lå i vejen for tilbygningen. Der fulgte nu nogen hektiske måneder, men vi havde nogle erfaringer fra vores tidligere byggeri, som kunne anvendes her, bl.a. holdinddelingen, som igen fungerede fint.

Der blev arbejdet søndage og aftener ofte helt ud på de små timer. Igen var det Poul Nilausen, som trak det store læs. Han havde evnen til at motivere os, når vi kom ind i ”trætte perioder, vi havde jo alle familie og arbejde, som skulle passes.

Et oprindelige hus blev endevendt. Der blev foretaget udgravninger til afløb og toiletter, muret nye skillevægge, indrettet mødesal og køkken. Også loftsetagen blev renoveret. Der blev isoleret og sat skillerum op, indrettet en marinestue til flotillen medlemmer samt et KMP-kontor, signalrum og et sikret rum til KMP-depot.

Til sidst fik vore to malermestre travlt, de arbejdede sammen med deres hold dag og nat for, som de sagde: Det største arbejde var at kitte alle de revner, som vi andre ikke professionelle havde overset. Men resultatet blev godt. Møbler og inventar var brugt, vi fik det fra sjællandske kaserner.

Ny indvielsesfest.

Så kom den sidste hektiske oprydning og rengøring før indvielsesfesten d. 6. nov. . Det blev en fin og stor fest med mange indbudte gæster.

Økonomien: Ved færdiggørelsen havde vi en gæld på ca. 4.000 kr. Der blev optaget et lån, som dog ret hurtigt blev afviklet, idet KMP'erne igen indbetalte deres "stovlepenge".

Fra arkivet.

Hvad laver I egentlig i det arkiv? - Det spørgsmål har jeg fået stillet nogle gange og det er ikke sådan lige til at svare på, for der er så uendelig mange forskellige gøremål i et arkiv. Selvfølgelig er det primære, at vi journaliserer og registrerer arkivalier, billeder, lydbånd og video-bånd. Vi får det meste foræret af mennesker, der ser nødvendigheden i, at disse

ting ikke går til spilde, men bliver gemt for eftertiden. Det er jo Præstos historie, der er gemt i gulnede breve, protokoller osv.

Vor arkivleder, Elsie Björklund, har denne beretning om en af den slags opgaver, vi også kommer ud for.

En lille historie om et brev.

Arkivet blev for nogle uger siden ringet op af en venlig herre fra Sønderjylland. Han ville spørge, om vi var interesserede i et brev fra Vestindien til Præsto. Han var frimærkesamler og han havde erhvervet det sammen med nogle andre breve.

Det lod som en spændende ting, og vi var meget nysgerrige, da vi modtog det. Det var gammelt, gulnet og ikke alt for nemt at læse. Det var foldet sammen og havde været lukket med et laksegl, hvorpå vi godt nok med besvær syntes vi kunne læse "Vestindien".

Brevet var stilet til krigsråd og tolder Fieldsted. Krigsråd! Det lod flot, men et opslag i Dansk-kulturhistorisk Opslagsværk afslørede, at "krigsråd", på det tidspunkt, var en rangtitel uden indhold. Den kunne tildeles embedsmænd, men den kunne såmænd også købes, hvis man havde penge til det.

Vi fandt ud af, at Fieldsted havde været tolder i Præsto og havde ejet et hus i Adelgade. Nu glædede vi os til at læse et interessant brev fra kolonierne. Men efter noget besvær fandt vi ud af, at brevet var et cirkulære og et P.M. (pro memoria) og kun handlede om reglerne for opkrævning af soncuntion (afgift) af slagtekvæg, der infærtes i kobstæderne. Det var altså et dokument beregnet for toldembedet i Præsto.

Men Vestindien? .. Ved brug af lup og fantasi kunne vi læse, at der i lakseglet stod: Vestindisk Guinesisk ... Gen. Toldkammer. En opringning til en arkivar i Rigsarkivet gav forklaringen. Det Vestindisk-Guinesisk General toldkammer

var en del af centraladministrationen og havde med handel og import fra kolonierne at gøre.

Brevet var altså fra centraladministrationen til det lokale embede, toldkammeret i Præsto. Det er derfor nu sendt til Landsarkivet for Sjælland, hvor det skulle have været afleveret, senest da toldkammeret her i Præsto blev nedlagt for en del år siden.

Tilbage er så mysteriet om, hvordan brevet er kommet til Sønderjylland, det får vi nok aldrig opklaret.

50 ÅRS MINDER FRA PRÆSTØ

(fortsat)

Denne gang handler minderne om
SØFARTSBYEN

Når man stundom i ledige timer roder op i kramkisten med alle barnetidens store og små oplevelser, standser man næsten altid uvilkårligt ved havnen og fjorden; thi disse steder virker - i alt fald for de fleste af os gamle Præstodrenge - ligesom centrum for erindringen, og fra dette punkt udstråler i radius til periferien, der danner minderne.

Fodebyen har jo - som ofte anført - engang været en livlig søfartsstad. Utalige prægtige skuder har i tidens løb passeret Feddet og Holmene for indgående, for snart efter - ofte i ballastet stand - igen at forsvinde bag Hestehaven - mod nye farter.

Mangen last korn fra de omliggende herregårde fandt vej ud over de store

have til fremmede lande. I min barndom løb sejlrenden i en bue ind langs Hestehaven, indtil den senere blev rettet ud, så vidt muligt efter fugleflugtslinien.

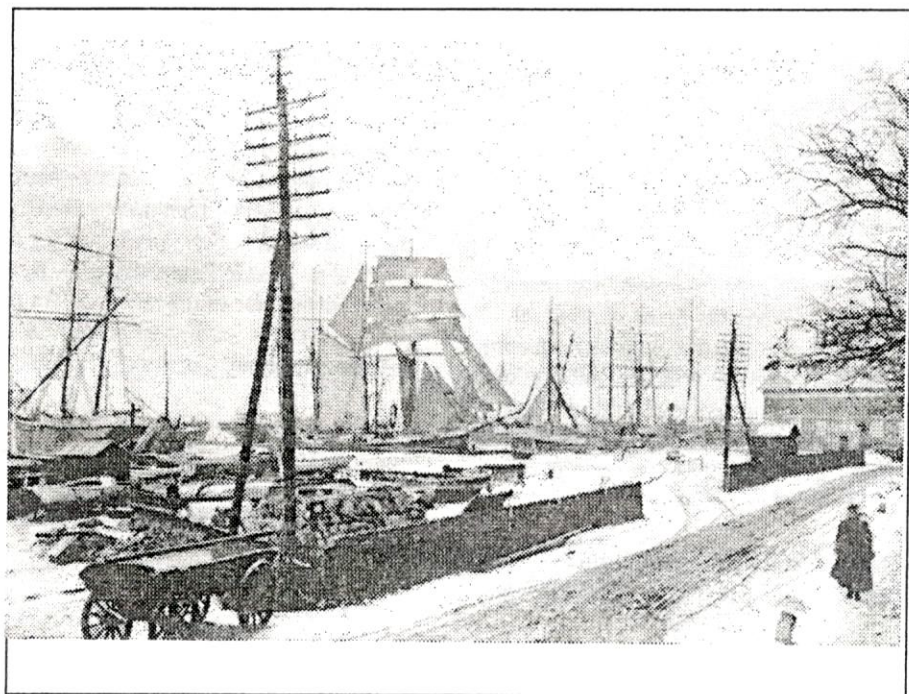
Fremmede tungemål strejfede daglig éns ore, og mangan sømand har ofret en betydelig del af sin hyre i de talrige værtshuse, som byen dengang var vel-signet med. Særlig café "Rottenborg" ved Havnevej kunne det meste af året glæde sig med mange gæster.

Både forår, sommer og efterår var havnen stabelplads for de efter forholdene betydelige mængder af brædder, bjælker og andet gods. Og på siden af det lossede skib lå til tider op til to, tre andre og ventede på torn. Marstalskonnerter –

populært kaldet "Gråspurve" – fordi man løb på dem alle vegne – samt Thuroskuder, horte til de hyppigste gæster.

Men også andre varer, såsom majs, foderkager og især kul, var stærkt repræsenteret. Der var mange friske fyre mellem datidens sofolk. Ofte lod der i de stille sommeraftener dæmpet harmonikamusik fra skuderne.

Intet under, at havnen virkede dragende på byens mandlige ungdom. Den ene knægt muntrede ved sin begejstring den anden op og der var kun få, – eller ingen – der, som man siger: "hængte i moders skorter". De fleste dromte sig ud mod eventyret på de fremmede have, og man-

ge fik lysten styret.

Blandt drengene var der særlig én, som vi agtede og så op til. Han hed Alf og var en rigtig guttermand. I skolen gjalt han just ikke for at være noget lys, men fra hele den kraftige skikkelse og det kvikke væsen udstrålede en vis djærvhed og friskhed, der virkede tiltrækkende på både lærere og kammerater. Der var noget mandigt over hans optræden, og der var ikke mange, der som han kunne lave akrobatkunster i rigningen. Hans øjne strålede altid, når talen faldt på fremmede lande og have.

Vi fiskede sammen fra Olsens gamle kullægter eller havnedamperen "Asnæs". Dengang var havnen – som oftest ved aftenstid – tilholdssted for store stimer af skaller, og det var ikke småting, vi halede i land. Jeg for mit vedkommende solgte nu og da et stort bundt for 10 ore til de af byens borgere, der yndede fiskefrikadeller. Men 10 ore var jo også mange penge dengang.

Imidlertid blev Alf konfirmeret og kort efter fik han sit store ønske opfyldt, og mønstrede ud. Vi andre, der blev tilbage, glemte ham tilvis efterhånden. Jeg selv kom senere af sted, men lod mig engang fortælle, at han stadig færdedes på langfart.

Mange år efter dukkede en dag en gammel kending pludselig op i fødebyen. Det var Alf! Han var nu kaptajn på en af "Staternes" største "Trampere", der for tiden lå under losning i en engelsk havn.

At byen lønnede sin hjemvendte søn med fest og flagning, må siges at være et nydeligt og rigtigt træk af ledelsen. Men

Alf var også en af de sønner, der inden for rammerne blev en pyrd, ikke alene for sin lokale hjemstavn, men også for det rød-hvide flag, han var opvokset under.

Ved lidt nærmere granskning har jeg fundet ud af, at disse barndomserindringer er skrevet af Robert Larsen. Han var i mange år formand for *PRÆSTØ OG OMEGNS HJEMSTAVNSFORENING* i København og redaktør af foreningens blad *Præsto Posten*.

Hvis nogen af vore læsere har kendt Robert Larsen eller har oplysninger om ham, vil jeg meget gerne høre mere om ham. (red.)

For hundrede år siden

I *PRÆSTØ AMTS AVIS* fra 2. April 1899 findes følgende indlæg. Med nutidens øjne virker det både morsomt og nærmest pietistisk, men Niels Hansen og mange med ham har sikkert betragtet det som en velment loftet pegefinger.

Overskriften er **PRÆSTØ – NESTVED EGNEN**, men indholdet har nok været lige så aktuelt i resten af landet. Det lyder som følger:

Der er noget, der er på Retur nu, det er de lange Aftensæder. "Når Dagene længes, vil Aftenen sprænges", så er der ikke længere Samling paa Husstanden.

Den ene eller den anden lister ud i det fri for at ryge sin Pibe eller slå en Aftenpas-

sia med Naboen; man kjeder sig ikke længere som på de lange Vinteraftener. Tiden er lettere at "slaa ihjel" og man søger ikke saa meget Tidsfordriv. Dette Tidsdræberi er for resten ikke noget godt og Tidsfordriv er sjældent gavnlig.

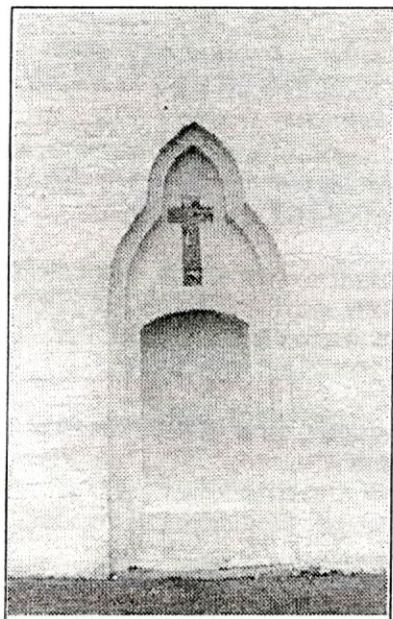
Tiden er ikke givet os til at dræbe eller drive den hen. Det er at misbruge den, naar man driver den hen med Kortspil, Sladder, Drikkeri eller lignende. En Aften er ogsaa daarlig anvendt, naar man doser den hen paa en Bænk. Langt bedre er den anvendt med en god Bog eller Nydelsen af en smuk Sang eller noget Extraarbejde i Retning af Husflid.

Her paa Egnen findes der Hjem, hvor man samles for at høre en eller anden god Bog oplæses og glæder sig ved en

Sang og en god Samtale; imens gaar Haandarbejdet for Haanden, og Aftenen er vel anvendt. Saaant kunde gaa paa omgang i Hjemmene.

Der var vist godt, om der var mange af saadanne "Bindestuer"; mon ikke det vilde blive en Modvægt imod det for-dærlige Kortspil og Omgangsdrikkeriet, som endnu har Magt paa mange Steder iblandt os. Var det ikke godt, om en eller anden vilde tænke over saadanne Smaating, som en Indbydelse til sin Nabo om at møde hos sig en Aften for at høre en god Fortælling blive oplæst, derved kunde maaske Begyndelsen blive gjort til en god Anvendelse af de lange Aftener, naar de atter vender tilbage. Proov ad!

Niels Hansen

Jungshoved Kirke

Da kirken blev rensat af i 1998 dukkede dette udvendige kalkmaleri af et kors op under den tilmurede norddør i tårnet.

Denne form for udvendige malerier er yderst sjældne.

Foto: Ole E. Hansen